

Mä lähden stadiin: Työn perässä muuttamisen kannustimet

Olli Kärkkäinen ¹

Mä Lähden stadiin: Työn perässä muuttamisen kannustimet

Olli Kärkkäinen

Yksityistalouden ekonomisti, Nordea
olli.karkkainen@nordea.com

Tiivistelmä

Tässä tutkimuksessa käsitellään työn perässä muuttamisen taloudellisia kannustimia Suomessa. Muuttamista tarkastellaan esimerkkilaskelmien lisäksi rekisteriaineistoja ja mikrosimulointia hyödyntämällä. Näiden menetelmien avulla voidaan ensimmäistä kertaa Suomessa vertailla todellisten työttömien kannustimia työllistyä joko nykyiselle asuinpaikkakunnalleen tai Helsinkiin. Tulosten mukaan työllistyminen Helsinkiin kasvattaisi työttömien tuloja, mutta vähemmän kuin jos työpaikka löytyisi nykyiseltä asuinpaikkakunnalta. Helsinkiin työllistyessä palkkataso olisi korkeampi, mutta vuokra kasvaisi nettopalkkaa enemmän. Muuttamisen kannustimet ovat hieman paremmat, jos työttömät ovat valmiita tyytymään

nykyistä pienempään asuntoon Helsinkiin muuttaessaan. Yksinhuoltajilla muuttamisen kannustimet ovat yksinasuvia paremmat. Tämä johtuu siitä, että vaikka asumiskustannukset kasvavat yksinhuoltajilla yksinasuvia vähemmän Helsinkiin muutettaessa, kasvaa asumistuki kuitenkin yksinhuoltajilla muuton yhteydessä merkittävästi enemmän. Muuttamisen heikot taloudelliset kannustimet voivat kasvattaa työttömyyttä ja hidastaa koko maan talouskasvua. Siksi asumiskustannusten alueellisen eriytymisen syihin on kiinnitettävä huomiota mm. kasvukeskusten asuntorakentamista edistämällä. Lisäksi on syytä arvioida muita toimia, joilla työn perässä muuttamisen kannustintoukkuja voitaisiin purkaa.

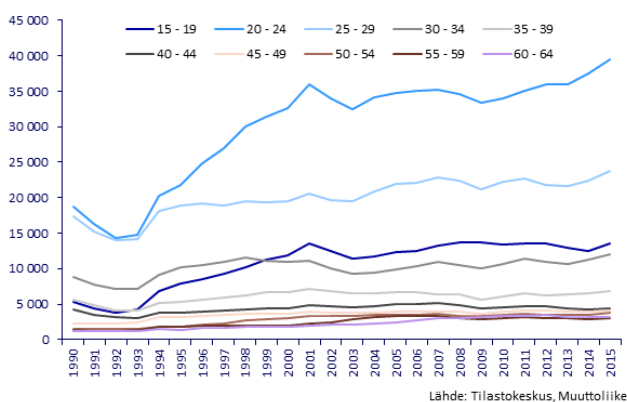
Sisällysluettelo

1	Johdanto: Muuttoliike ja halukkuus muuttaa työn perässä	2
2	Muuttamisen kannustimet: kasvaako palkka asumismenoja enemmän?	3
2.1	Vuokra-asunto	3
2.2	Omistusasunto	3
2.3	Muuttamispäätökseen vaikuttavat rahan lisäksi muut tekijät	4
3	Esimerkkilaskelmia työttömän kannustimista muuttaa työn perässä	5
3.1	Muuttamisen kannustimet: yksinasuva	5
3.2	Muuttamisen kannustimet: perhe	6
4	Aineistolaskelmia: kuinka kannattavaa on muuttaa Helsinkiin?	7
4.1	Menetelmä	7
4.2	Asumisvaihtoehto 1: asumisväljyys säilyy entisellään	8
4.3	Asumisvaihtoehto 2: asumisväljyys laskee Helsingin tasolle	9
4.4	Yksinhuoltajien muuttamisen kannustimet	10
5	Onko työn perässä muuttamisen kannustimista syytä olla huolissaan?	11
5.1	Muuttaminen on yleensä työttömyyttä parempi vaihtoehto – kannattaako muuttaa vai odottaa?	11
5.2	Miten työn perässä muuttamisen kannustimia voitaisiin parantaa?	11
	Lähteet	13

1. Johdanto: Muuttoliike ja halukkuus muuttaa työn perässä

Tilastojen mukaan maan sisäinen muuttoliike näyttysi kiihtyneen 1990-luvun laman jälkeen (Kuvio 1). Yksi merkittävä syy muuttoliikkeen tilastolliseen kasvuun on kuitenkin 1994 voimaan tullut kotikuntalain muutos, jonka myötä opiskelijoiden muutot opiskelupaikkakunnalle voitiin aiemmasta poiketen tulkita vakituisiksi muutoiksi. Siten merkittävä osa muuttoliikkeen tilastollisesta kasvusta johtunee lakimuutoksesta, ei aidosta liikkuvuudesta.

Kuvio 1: Työkäisen (15–64v) väestön maakuntien välinen muuttoliike 1990–2015 ikäryhmittäin

lisääntymisestä. Tämä näkyy Kuviossa 1, jossa muuttoliike on kasvanut lähinnä alle 24-vuotiaiden joukossa, jossa opiskelijoiden osuus on huomattava. Sen sijaan muiden ikäryhmien maakuntien välisessä liikkuvuudessa ei ole tapahtunut suuria muutoksia viimeisen 25 vuoden aikana.

Väestöennusteiden perusteella kaupungistuminen kuitenkin jatkuu tulevaisuudessa. Tulevina vuosikymmeninä nykyistä suurempi osa suomalaisista asuu kaupunkikeskuksissa. Myös työvoimatarve on ennusteiden mukaan suurinta nykyisissä kasvukeskuksissa.

Asumisen hintojen eriytyminen voi hidastaa maan sisäistä muuttoliikettä etenkin matalapalkkatöiden osalta. Jos asumiskustannukset nousevat muuttaessa enemmän kuin nettopalkka, ei muuttaminen ole taloudellisesti kannattavaa.

Muuttoliikkeeseen vaikuttaa taloudellisten kannustinten lisäksi muuttohalukkuus. Aikaisempien tutkimusten mukaan (esim. Böheim & Taylor 2002) ilmaistu muuttohalukkuus vaikuttaa myös todelliseen muuttopäätökseen, eli muuttohalukkaat muuttavat muita useammin. Nordean alkuvuodesta 2015 teettämän kyselytutkimuksen² mukaan suuri osa suomalaisista ei haluaisi muuttaa työn perässä. Kuvio 2 voidaan nähdä että kaikista vastaajista yli 40 % ilmoitti, ettei olisi valmis muuttamaan nykyiseltä asuinpaikkakunnaltaan mihinkään työn perässä. Niistä, jotka olisivat valmiita muuttamaan työn perässä, suuri osa olisi valmis muuttamaan vain alle 50 kilometrin päähän nyky-

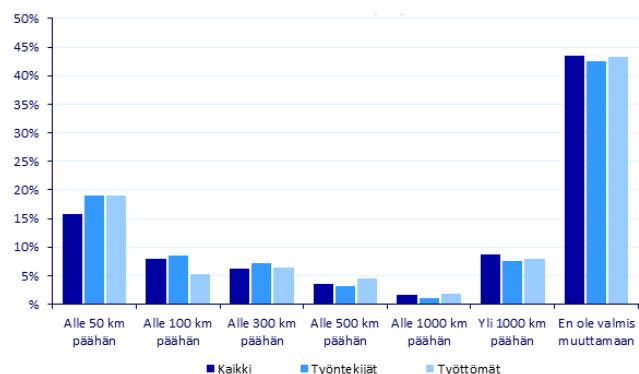
seltä asuinpaikkakunnaltaan. Muuttohaluttomuus vaikuttaisi olevan yhtä yleistä sekä työntekijöillä että työttömillä. Valmius muuttaa työn perässä on vahvasti ikäsidonnaista; nuoret ovat muita innokkaampia muuttamaan.

Sitran työelämäkysely³ antaa samansuuntaisia tuloksia halusta muuttaa työn perässä. Sitran kyselyssä vastaajat pohtivat, millaisia valintoja he todennäköisesti tekisivät, jos jäisivät työttömiksi. 30 % vastaajista ilmoitti olevansa valmis vaihtamaan asuinpaikkakuntaa saadakseen työtä. Sen sijaan 70 % vastaajista ilmoitti hakevansa työtä omalta paikkakunnaltaan, vaikka työnhaku kestäisi pidempään. Työttömillä muuttohaluttomuus oli muita yleisempää. Vain neljäsosa työttömistä ilmoitti olevansa valmis vaihtamaan asuinpaikkakuntaa työn perässä ja kolme neljäsosaa ilmoitti hakevansa töitä omalta paikkakunnaltaan, vaikka työnhaku kestäisi pidempään.

Eriytyvät asuntomarkkinat heikentävät työn perässä muuttamisen kannustimia. Samaan aikaan suuri osa suomalaisista ilmoittaa olevansa haluttomia muuttamaan työn perässä. Nämä työperäisen muuttoliikkeen esteet voivat osaltaan aiheuttaa työmarkkinoiden alueellisia koh-

Kuvio 2: Halukkuus muuttaa työn perässä

Kuinka kauas nykyiseltä asuinpaikkakunnaltasi olisit valmis muuttamaan työn perässä?

taanto-ongelmia. Osittain juuri kohtaanto-ongelmien takia Suomessa voi olla samanaikaisesti korkea työttömyys ja paljon avoimia työpaikkoja.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan työn perässä muuttamisen taloudellisia kannustimia keskittyen etenkin työttömien kannustimiin etsiä työpaikkaa nykyisen asuinpaikkakuntansa ulkopuolelta. Luvussa 2 esitellään muuttamispäätökseen vaikuttavia tekijöitä; mm. palkan ja asumiskustannusten keskimääräisiä muutoksia työn perässä muutettaessa. Taloudellisten kannustinten lisäksi luvussa käsitellään myös muuttamispäätökseen vaikuttavia ei-rahallisia tekijöitä. Luvussa 3 työn perässä muuttamisen taloudellisia kannustimia havainnollistetaan esimerkkilaskelmien avulla. Esimerkkilaskelmia yleisemmälle tasolle

edetään luvussa 4, jossa estimoidaan rekisteriaineistoja ja mikrosimulointia hyödyntämällä todellisten suomalaisten työttömien kannustimia muuttaa työn perässä Helsinkiin. Lopulta luvussa 5 tehdään johtopäätöksiä tutkimuksen tuloksista ja pohditaan keinoja, joilla työn perässä muuttamisen kannustimia voitaisiin parantaa.

² Tutkimuksen Nordealle toteutti internetpaneelina TNS Gallup 8.-15.2.2016 välisenä aikana. Vastaukset painotettiin haastateltavan ikä, sukupuoli ja asuinpaikka huomioiden. Kyselyyn vastasi 1016 18–65-vuotiasta suomalaista.

³ Sitra (2016). Uuden työn valmiudet ja reitit työelämään – tutkimus. www.sitra.fi/uutiset/tyoelaman-taitekohdat/vain-joka-neljas-suomalainen-tyollistynyt-avointa-tyopaikkaa-hakemalla

2. Muuttamisen kannustimet: kasvaako palkka asumismenoja enemmän?

Työn perässä muuttamisen taloudellisiin kannustimiin vaikuttaa moni tekijä. Alueellisten palkkaerojen vuoksi esimerkiksi Helsinkiin muuttaessa palkka keskimäärin kasvaa. Alueiden välisiä keskipalkkoja vertaamalla ei kuitenkaan voi suoraan arvioida, kuinka paljon henkilön palkka muuttuisi alueelta toiselle muutettaessa. Tämä johtuu siitä, että alueet eroavat toisistaan mm. työpaikkarakenteen ja koulutustason osalta. VATT-työryhmä (VATT 2015) arvioi eri seutukuntien välisiä palkkaeroja siten, että palkkaeroista eroteltiin yksilölliset erot (mm. koulutustasosta johtuvat) ja alueelliset erot. Helsingin seutukunnassa vuosittaisen aluepalkan arvioitiin olevan noin 2500 € muuta Suomea korkeampi, eli tämän verran keskimääräisen suomalaisen palkka kasvaisi, jos hän muuttaisi Helsinkiin.

Asuinkuntaa vaihdettaessa myös kunnallis- ja kirkollisveroasteet muuttuvat. Helsingin kunnallisveroaste on keskimääräistä matalampi, joten kunnallisveroaste pääsääntöisesti laskee Helsinkiin muutettaessa. Muiden maakuntien kaupunkikeskuksiin muutettaessa kunnallisveroasteen muutokset ovat pienempiä tai mahdollisesti jopa negatiivisia, koska monessa kaupungissa kunnallisveroaste on koko maan keskiarvoa korkeampi. Vaikka nimellinen kunnallisveroaste laskisikin muuton myötä, vie verotus joka tapauksessa osan palkan noususta, jonka takia käteen jäävät tulot kasvavat bruttopalkkaa vähemmän.

Potentiaalinen palkankorotus tai työpaikka kannustaa muuttamaan pääkaupunkiseudulle, mutta asumiskustannusten nousu kasvattaa menoja muuton jälkeen. Asumistuki voi kompensoida osan asumismenojen muutoksesta pienituloisilla perheillä. Se, kasvavatko asumismenojen jälkeen käteen jäävät tulot muuton myötä vai ei, riippuu siitä, kuinka paljon asumiskustannukset nousevat suhteessa palkan nousuun. Työn perässä muuttamisen helpouden ja asumiskustannusten kasvun suhteen tilanne on varsin erilainen riippuen siitä, asuuko vuokralla vai omistusasunnossa.

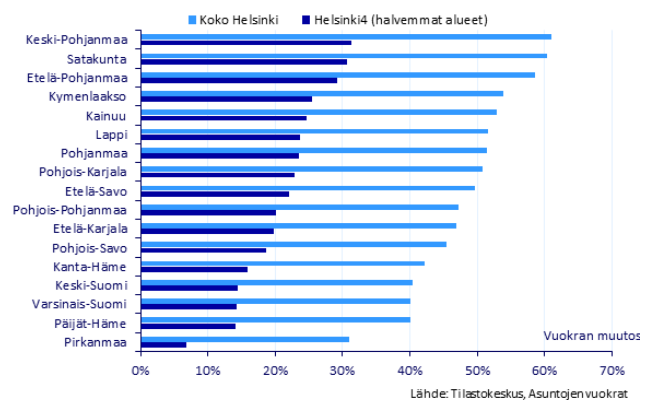
2.1 Vuokra-asunto

Vuokra-asunnossa asuvien on omistusasujia helpompaa vaihtaa asuntoa työn perässä. Vuokrissa on kuitenkin suuria alueellisia eroja ja Helsinkiin muutettaessa täytyy joko hyväksyä huomattavasti aikaisempaa korkeampi vuokrataso tai merkittävästi pienempi asunto.

Vuokra-asumisen yleisyydessä on eroja maakuntien välillä. Siinä missä Uudenmaan asuntokunnista 38 % asuu vuokralla, Etelä-Pohjanmaalla vuokra-asunnossa asuu vain 23 % asuntokunnista. Yksinasuvilla vuokra-asuminen on muita yleisempää ja alueiden väliset erot ovat hieman pienempiä. Uudellamaalla yksin asuvista asuntokunnista 50 % asuu vuokralla kun Etelä-Pohjanmaalla vastaava osuus on 39 %.

Kuviossa 3 on kuvattu, kuinka paljon vuokrat nousisivat eri maakunnista Helsinkiin muutettaessa. Keskimäärin vuokra nousisi yli 40 prosenttia. Jos kuitenkin muutto tapahtuisi Helsingin halvemmille alueille (Helsinki4), olisi vuokran nousu noin 17 prosenttia. Maakuntien välillä on suuria eroja vuokratason suhteen, vuokrat nousisivat keskimäärin eniten Keski-Pohjanmaalta muuttavilla (+61 % / +31 %) ja vähiten Pirkanmaalta muuttavilla (+31 % / +7 %)

Kuvio 3: Neliövuokran muutos (%) Helsinkiin muutettaessa 2015

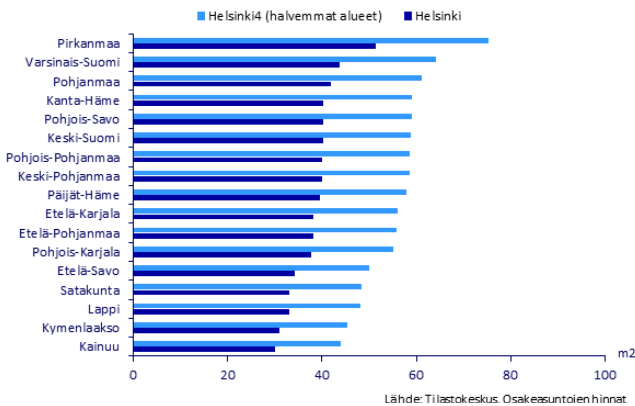

2.2 Omistusasunto

Omistusasunnon vaihtaminen on huomattavasti vuokra-asuntoa hankalampaa. Asuntomarkkinat ovat viime vuosina polarisoituneet, eli asuntohintojen ero pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välillä on kasvanut. Asuntomarkkinoiden voittajia ovat olleet pääkaupunkiseudun lisäksi myös muut kaupunkikeskukset. Hintojen nousun sijaan osassa maakuntia asuntojen hinnat ovat jopa laskeutuneet usean vuoden ajan.

Asuntohintojen alueellinen eriytyminen tarkoittaa työn perässä muuttamisen suhteen sitä, että muualta Suomesta Helsinkiin muuttava saa nykyisen asuntonsa hinnalla Helsingistä paljon nykyistä pienemmän asunnon. Kuvio 4 näyttää, kuinka suuren asunnon saisi Helsingistä, jos myisi sata neliöisen asunnon muualta Suomesta. Pirkanmaalta muuttavan asunnon koko puolittuisi noin 50 neliöön kun taas Kainuusta muuttavalla asunnon koko pienentyisi

Kuvio 4: Kuinka suuren asunnon (m²) saisi Helsingistä jos myisi 100 m² asunnon eri maakunnista 2015

alle kolmasosaan, noin 30 neliöön. Helsingin halvemmille alueille muutettaessa saisi hieman suuremman asunnon, mutta muuttaja joutuisi silti tyytymään kotimaakunnasta riippuen noin 45–75 neliön asuntoon.

Omistusasujilla muuttamista rajoittaa asuntojen hintaeron lisäksi myös nykyisen asunnon myynti. Muuttotappiokunnissa, joissa asuntojen hinnat saattavat jopa laskea, asuntojen myyntiajat ovat pitkiä. Varsinkin määräaikaisen työsuhteen tapauksessa voi asunnon myyntiä helpompi vaihtoehto olla toisen asunnon vuokraus työskentelypaikkakunnalta. Tämä puolestaan kasvattaa asumiskustannuksia etenkin, jos omaa asuntoaan ei saa vuokrattua eteenpäin.

2.3 Muuttamispäätökseen vaikuttavat rahan lisäksi muut tekijät

Vaikka tässä tutkimuksessa tarkastellaan nimenomaan muuttamisen taloudellisia kannustimia, ovat myös ei-rahalliset tekijät oleellisia muuttopäätöstä tehtäessä. Työn perässä muuttaminen vaikuttaa mm. elinympäristöön, työskentelyolosuhteisiin, työmatkaan, perhesiteisiin ja ystäväpiiriin.

Yksin asuvien henkilöiden on perheitä helpompaa muuttaa työn perässä. Lapsiperheissä lasten koulun ja ystäväpiiriin vuoksi siteet nykyiselle asuinpaikkakunnalle ovat vahvemmat. Perheen muuttaminen vaikuttaa molempien puolisoitten työllisyystilanteeseen. Päätös työn perässä muuttamisesta on monimutkaisempaa silloin, kun toinen puoliso on töissä ja toinen on työtön. Jos työttömän

puolison työllistyminen ja perheen muuttaminen toiselle paikkakunnalle tarkoittaa toiselle puolisolalle työn menettämistä, saattaa perheen tulotaso jopa laskea.

Nuorten suurempaan muuttohalukkuuteen voivat vaikuttaa löyhempien perhesiteiden lisäksi myös taloudelliset tekijät. Mitä pidempi työura on edessä, sitä enemmän hyötyy muuttamisen aiheuttamasta palkan kasvusta yli koko elinkaaren.

Taloustieteessä yksilöiden muuttamispäätöstä on tarkasteltu mm. inhimillisen pääoman teorian ja työn etsintäteorian avulla. Yhteistä molemmille on se, että yksilöt ottavat muuttamispäätöksessään huomioon sekä taloudelliset että ei-rahalliset tekijät. Taloustieteen näkökulmasta yksilöiden tavoitteena myös muuttamispäätöksen suhteen on maksimoida oman perheen hyvinvointia yli koko elinkaaren. Koska ihmisten välillä on eroja mm. alue-tekijöiden ja taloudellisten tekijöiden arvotuksen suhteen, ovat myös muuttamispäätökset yksilöllisiä. Muuttamisen talousteoreettisia näkökulmia ovat esitelleet tarkemmin mm. Holm et al. (2008).

Ei-taloudellisten syiden takia nykyiselle paikkakunnalle jääminen voi olla yksilön näkökulmasta täysin rationaalinen päätös, vaikka työllisyysnäköymät nykyisellä asuinpaikkakunnalla olisivat paljon heikommät. Tästä huolimatta taloudellisilla kannustimilla on vaikutuksia myös muuttopäätöksiin ja näitä kannustimia parantamalla voidaan edesauttaa työvoiman alueellista liikkuvuutta.

3. Esimerkkilaskelmia työttömän kannustimista muuttaa työn perässä

Työn perässä muuttamisen kannustimet vaikuttavat sekä työttömien että työssä olevien alueellisiin siirtymiin. Seuraavissa esimerkkilaskelmissa keskitytään kuitenkin työmarkkinoiden alueellisiin kohtaanto-ongelmiin ja nimenomaan työttömien taloudellisiin kannustimiin muuttaa töiden perässä.

Työn perässä muuttamisen kannustimia Suomessa ovat aikaisemmin arvioineet mm. Holm et al. (2008). He vertasivat esimerkkilaskelmien avulla, kuinka kannattavaa työttömälle on muuttaa työn perässä annetuille palkkatasoille. Lisäksi tutkimuksessa verrattiin muuttamisen ja pendelöinnin kustannuksia. Esimerkkilaskelmien mukaan yksinasuvilla työttömillä on kohtuulliset kannustimet työllistyä Helsinkiin, jos uuden työsuhteen palkka on noin 2600 euroa kuussa tai enemmän. Sen sijaan kahden lapsen nelihenkisen perheen tapauksessa muuttaminen ei ollut esimerkkilaskelmissa taloudellisesti kovin kannattavaa.

Esimerkkilaskelmien toteutustapa

Laskelmissa tarkastellaan, kuinka kannattavaa työttömän on muuttaa työn perässä verrattuna siihen, että hän työllistyy nykyiselle asuinpaikkakunnalleen. Työttömän on oletettu saavan joko peruspäivärahaa tai asuinkuntansa keskimääräistä ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa.

Työllistymispalkkana on käytetty alan keskipalkkaa. Palkan alueellista vaihtelua on arvioitu VATT:n (2015) laskelmien avulla. Vuokratasona on käytetty alueiden keskivuokria ja asumisoletukset ovat vastaavat kuin Perusturvan riittävyuden arviointiraportissa (THL 2015). Esimerkkilaskelmat on tehty vuoden 2016 lainsäädännöllä.

3.1 Muuttamisen kannustimet: yksinasuva

Ensimmäisessä esimerkkitapauksessa Sallassa peruspäivärahalla yksin elävä työtön työllistyy ravintolatyöntekijäksi joko Sallaan tai Ouluun. Taulukko 1 kuvaa, kuinka työllistyminen ja muuttaminen vaikuttavat hänen tuloihinsa. Ouluun työllistyminen kasvattaa asumismenojen jälkeen käteen jääviä tuloja noin 880 eurolla kuukaudessa kun taas Sallaan työllistyminen kasvattaa tuloja noin 20 euroa vähemmän. Ouluun työllistyttyä bruttopalkka kasvaisi noin 150 eurolla, mutta vuokran nousu syö suurimman osan palkan kasvusta.

Taulukko 1: Sallassa asuva peruspäivärahaa saava työtön työllistyy Ouluun ravintolatyöntekijäksi

EUR / KK	PYSYY SALLASSA	MUUTTAA OULUUN	ERO (muuttamisen kannustin)
Tulot työttömänä	880 EUR	880 EUR	0 EUR
Palkka työllisenä	2 250 EUR	2 400 EUR	150 EUR
Tulot työllisenä	1 740 EUR	1 840 EUR	100 EUR
Vuokra	390 EUR	470 EUR	80 EUR
Nettotulojen muutos työllistyessä asumismenojen jälkeen	870 EUR	880 EUR	20 EUR

Taulukko 2: Kotkassa asuva ansiopäivärahaa saava työtön työllistyy Helsinkiin rakennustyöntekijäksi

EUR / KK	PYSYY KOTKASSA	MUUTTAA HELSINKIIN	ERO (muuttamisen kannustin)
Tulot työttömänä	1 140 EUR	1 140 EUR	0 EUR
Palkka työllisenä	2 900 EUR	3 120 EUR	220 EUR
Tulot työllisenä	2 110 EUR	2 270 EUR	170 EUR
Vuokra	450 EUR	660 EUR	210 EUR
Nettotulojen muutos työllistyessä asumismenojen jälkeen	970 EUR	930 EUR	-40 EUR

Toisessa esimerkkitapauksessa Kotkassa ansiosidonnaista työttömyysturvaa saava yksinasuva työtön työllistyy rakennustyöntekijäksi joko Kotkaan tai Helsinkiin. Taulukosta 2 voidaan nähdä, että Helsinkiin työllistyessä palkka olisi noin 220 euroa Kotkaa korkeampi. Helsinkiin muuttaessa vuokra kuitenkin nousee yli 200 eurolla. Yhteisvaikutuksena Helsinkiin työllistyvän asumismenojen jälkeen käteen jäävät tulot jäisivät noin 40 euroa kuussa pienemmiksi kuin jos hän olisi saanut työpaikan Kotkasta. Helsinkiin työllistyminen on toki taloudellisesti kannattavaa, koska asumismenojen jälkeenkin käteen jäävät tulot kasvaisivat noin 930 eurolla kuukaudessa työttömyyteen verrattuna. Lisäksi Helsingistä työpaikan löytäminen voi olla Kotkaa todennäköisempää.

Taulukosta 3 voidaan huomata, että Helsinkiin työllistyessä palkka olisi noin 320 euroa Forssaa suurempi. Perheen muuttaessa Helsinkiin vuokra kasvaisi kuitenkin yli 500 eurolla. Asumistuki kompensoi osan vuokran noususta. Lopulta Helsinkiin työllistyttäessä perheen asumismenojen jälkeen käteen jäävät tulot kasvavat, mutta jäävät noin 140 euroa pienemmiksi kuin jos työllistyminen olisi tapahtunut Forssaan.

Helsinkiin työllistymisen myötä perheen tulot kasvavat 390 eurolla. Käytettävissä olevien tulojen muutos suhteessa palkkaan on kuitenkin pieni. Tässä tapauksessa työllistymisen kannustimia mittaava työllistymisveroaste on 86 %⁴. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilö on määritelmällisesti työttömyysloukussa.

3.2 Muuttamisen kannustimet: perhe

Kolmannessa esimerkkitapauksessa tarkastellaan Forssassa asuvaa kahden kouluikäisen lapsen perhettä, jonka molemmat vanhemmat ovat työttöminä. Toinen vanhemmista saa peruspäivärahaa ja toinen ansiosidonnaista päivärahaa. Nyt ansiosidonnaista päivärahaa saavalle tarjoutuu työpaikka myyjänä joko Forssassa tai Helsingissä. Kuinka perheen tulot muuttuvat?

Taulukko 3: Forssassa asuva ansiopäivärahaa saava perheellinen työtön työllistyy Helsinkiin myyjäksi

EUR / KK	PYSYY FORSSASSA	MUUTTAA HELSINKIIN	ERO (muuttamisen kannustin)
Tulot työttömänä	2 290 EUR	2 290 EUR	0 EUR
Palkka työllisenä	2 510 EUR	2 840 EUR	320 EUR
Tulot työllisenä	2 830 EUR	3 200 EUR	380 EUR
Vuokra	740 EUR	1 260 EUR	520 EUR
Nettotulojen muutos työllistyessä asumismenojen jälkeen	540 EUR	390 EUR	-140 EUR

⁴1 – (390€/2 840€)=86 %.

4. Aineistolaskelmia: kuinka kannattavaa on muuttaa Helsinkiin?

Esimerkkilaskelmat antavat kuvan yksittäisten kotitalouksien tilanteesta, mutta ne eivät kerro, kuinka yleisiä nuo tilanteet ovat. Yleisemmällä tasolla muuttamisen kannustimia voidaan arvioida hyödyntämällä rekisteriaineistoja ja mikrosimulointimenetelmiä. Samankaltaisilla menetelmillä ovat Suomessa aikaisemmin työllistymisen kannustimia arvioineet mm. Kärkkäinen & Kotamäki 2014 sekä Kotamäki 2016.

4.1 Menetelmä

Työllistymisen kannustimia voidaan arvioida niin sanotun työllistymisveroasteen avulla, joka kertoo kuinka paljon verot kasvavat ja sosiaalietuudet vähenevät, kun henkilö työllistyy tietyllä palkalla. Mikrosimulointia ja rekisteriaineistoja hyödyntämällä työllistymisveroasteita voidaan estimoida seuraavasti:

1. Poimitaan otokseen kaikki vuoden aikana työttömyysetuusia saaneet henkilöt (*pl. sovitteluja päivärahoja saaneet*)
2. Muutetaan otoksen henkilöt työttömiksi koko vuoden ajaksi ja simuloidaan kotitalouksien käytettävissä olevat tulot
3. Estimoidaan palkkaregression avulla työttömille todennäköisin työllistymispalkka
4. Muutetaan otoksen henkilöt koko vuoden ajan työllisiksi estimoituja työllistymispalkkoja käyttäen ja simuloidaan kotitalouksien käytettävissä olevat tulot
5. Lasketaan, kuinka paljon kotitalouksien käytettävissä olevat tulot kasvaisivat työllistymisen myötä suhteessa työllistymispalkkaan

Tarkemman kuvauksen työllistymisveroasteiden estimointimenetelmästä esittävä esimerkiksi Kotamäki & Kärkkäinen (2014) ja Kotamäki (2016).

Muuttamisen kannustimia estimoidaessa lasketaan ensin työllistymisen kannustimet edellä mainitulla tavalla olettaen, että henkilöt työllistyvät nykyiselle asuinpaikkakunnalleen. Seuraavaksi kaikki työttömät muutetaan työllistymisen jälkeen helsinkiläisiksi seuraavasti:

1. Asuinpaikkakunta muutetaan työllisenä Helsingiksi ja asuinmaakunta Uudeksimaaksi
2. Ennustettu työllistymispalkka lasketaan uudestaan päivittyneillä asuinpaikkatiedoilla
3. Kunnallisveroaste ja kirkollisveroaste muutetaan Helsinkiä vastaaviksi
4. Asumistuen kuntaryhmä muutetaan Helsingiksi
5. Asumiskustannukset muutetaan Helsinkiä vastaaviksi

Laskelmat on toteutettu SISU-mikrosimulointimallin avulla. Simulointiaineistona on 800 000 suomalaisen otos vuodelta 2014. Lainsäädäntövuosi on 2016. Koska laskelmissa tarkastellaan nimenomaan työn perässä Helsinkiin muuttamisen kannustimia, on laskelmista jätetty pääkaupunkiseudulla asuvat työttömät pois. Kahden aikuisen perheiden tapauksessa muutto vaikuttaa molempien puolisoitten taloudelliseen asemaan. Perheiden osalta kannustinten estimointi on sekä oletusten että toteutuksen suhteen huomattavasti yksinasuvia monimutkaisempaa. Tämän takia aineistolaskelmissa on keskitytty kotitalouksiin, joissa on vain yksi aikuinen.

Asumiskustannusten estimointi

Kuinka paljon asumiskustannukset muuttuvat, kun työtön muuttaa Helsinkiin työpaikan perässä? Vuokralla asuvien tapaus on hieman omistusasujia yksinkertaisempi. Yksi vaihtoehto vuokramuutosten arvioimiseen olisi verrata suoraan lähtöpaikkakunnan ja Helsingin keskivuokria. Tämä saattaisi kuitenkin yliarvioida vuokran todellista nousua, koska työttömät eivät todennäköisesti muuta Helsingin kalliimmille alueille.

Tämän takia laskelmissa arvioidaan vuokratason nousua hyödyntämällä Helsingin keskivuokran sijaan simulointiaineistossa olevien helsinkiläisten työttömien keskivuokraa kotitaloustyyppittäin. Laskelmat toteutetaan kahdella eri oletuksella asumisväljyyden muutoksen suhteen. Ensimmäisessä tapauksessa oletetaan, että työttömien asuinneliöt säilyvät ennallaan Helsinkiin muuttaessa, jolloin ainoastaan neliövuokra muuttuu. Toisessa tapauksessa henkilöiden asumisväljyys laskee Helsingin tasolle, jolloin sekä asuinneliöt että neliövuokra muutetaan helsinkiläisiä työttömiä vastaaviksi. Esimerkiksi yksin asuvien osalta helsinkiläiset työttömät asuvat keskimäärin 5 neliötä pienemmissä asunnoissa kuin muualla Suomessa asuvat työttömät. Toisaalta taas esimerkiksi työttömien yksinhuoltajien asumisväljyydessä ei ole merkittävää eroa Helsingin ja muun Suomen välillä.

Omistusasunnossa nykyisin asuvat työttömät muutetaan simuloinnissa vuokra-asujiksi työllistymisen ja Helsinkiin muuton yhteydessä. Tämä yksinkertaistaa laskelmien toteutusta, mutta se on myös perusteltu oletus, koska todennäköisesti työttömät eivät osta uutta asuntoa heti työllistymisen jälkeen.

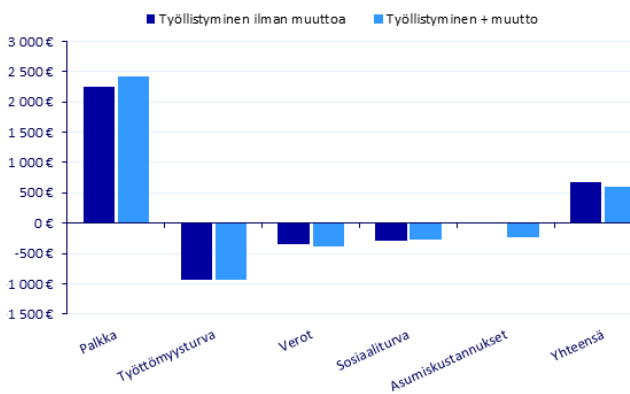
4.2 Asumisvaihtoehto 1: asumisväljyys säilyy entisellään

Yksin vuokralla asuvien työttömien kannustimet muuttaa Helsinkiin

Ensimmäisenä tarkastellaan yksin vuokralla asuvien työttömien kannustimia muuttaa työn perässä. Tämän ryhmän voi olettaa olevan kaikista potentiaalisimpia työn perässä muuttajia. Yksin asuvilla esimerkiksi puolison työpaikka tai lasten koulu eivät ole muuttamisen esteenä. Lisäksi vuokra-asunnossa asuvien on omistusasujia helpompaa vaihtaa asuntoa ja asuinpaikkakuntaa.

Kuvio 5 kuvaa, kuinka työttömän tulot ja asumiskustannukset muuttuvat työllistymisen johdosta. Kuviossa asumiskustannusten ja verojen kasvu näkyy negatiivisena vaikutuksena käytettävissä oleviin tuloihin. Kuviossa on laskelmat sekä sille että työtön työllistyy nykyiselle asuinpaikkakunnalleen että sille että työtön työllistyy ja muuttaa Helsinkiin. Kuvioista nähdään, että Helsinkiin muuttaminen kasvattaisi palkkaa, mutta samanaikaisesti myös asumismenot kasvaisivat. Helsingissä työllistymispalkka olisi työttömällä keskimäärin noin 190 €/kk (8 %) korkeampi, mutta Helsinkiin muutto kasvattaisi asumiskustannuksia noin 240 €/kk (51 %).

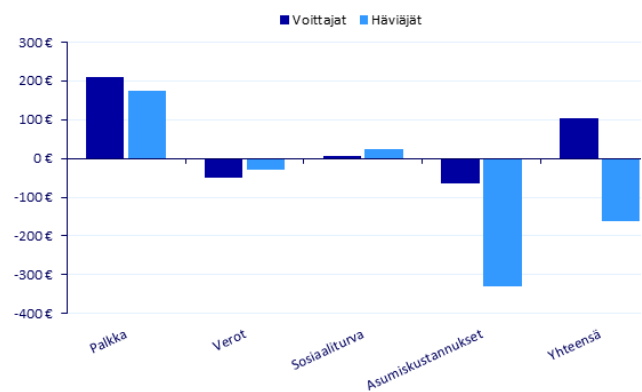
Kuvio 5: Työllistymisen aiheuttamat muutokset tuloissa ja asumismenoissa (€/kk)

Kun otetaan huomioon myös verotuksen ja sosiaaliturvan muutokset, kasvavat asumiskustannusten jälkeen käteen jäävät tulot Helsinkiin työllistyttyessä noin 80 €/kk vähemmän kuin jos työllistyminen tapahtuisi nykyiselle asuinpaikkakunnalle. Työllistyminen Helsinkiin on taloudellisesti kannattavaa työttömyyteen verrattuna, koska asumiskustannusten jälkeen käteen jäävät tulot kasvavat työllistymisen johdosta. Työpaikan löytäminen nykyiseltä asuinpaikkakunnalta olisi kuitenkin keskimäärin vielä kannattavampaa. Työllistymisveroasteella mitattuna Helsinkiin muutettavan työllistymisveroaste kasvaa noin viidellä prosenttiyksiköllä (70 % » 75 %).

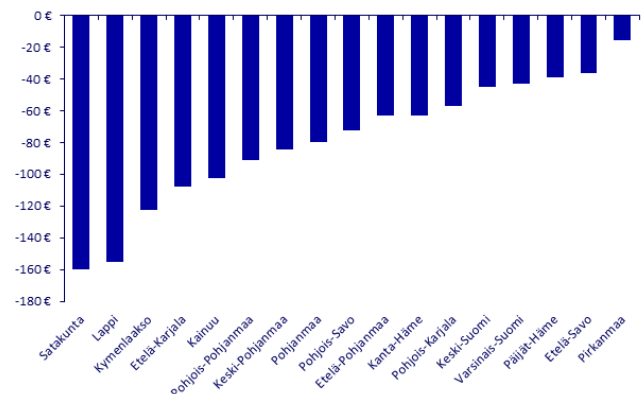
Osalla työttömistä Helsinkiin työllistyminen olisi taloudellisesti kannattavampaa kuin kotipaikkakunnalle työllistyminen. Noin joka kolmas (33 %) vuokralla yksin asuva työtön voittaisi Helsinkiin muuttaessa kun taas

Kuvio 6: Työn perässä muuttamisen vaikutus tuloihin ja menoihin (€/kk): voittajat/häviäjät

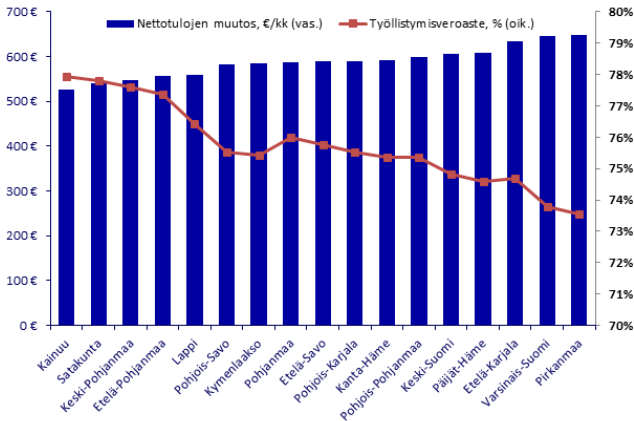
kaksi kolmasosa työttömistä häviäisi. Kuvioista 6 voidaan nähdä, että asumiskustannusten muutos käytännössä määrittää sen, onko Helsinkiin muuttaminen taloudellisesti kannattavaa vai ei. Muuton aiheuttamassa palkan kasvussa ei ole kovin suurta eroa voittajien ja häviäjien välillä, mutta asumiskustannuksissa on merkittävä ero. Niillä työttömillä, jotka voittavat muutosta asumiskustannukset kasvavat keskimäärin 60 eurolla kuukaudessa, kun taas muutosta häviävillä asumiskustannukset kasvavat 330 eurolla kuukaudessa.

Kuvio 7: Muuttamisen vaikutus asumiskustannusten jälkeen käytettävissä oleviin tuloihin (€/kk) maakunnittain

Kuvio 7 esittää Helsinkiin muuttamisen kannustimet eri maakunnissa. Maakuntien välillä on suuria eroja sen suhteen, kuinka kannattavaa Helsinkiin työllistyminen on. Satakunnasta muuttavan asumiskustannusten jälkeen käteen jäävät tulot laskisivat keskimäärin 160 €/kk siihen verrattuna että työtön olisi työllistynyt kotipaikkakunnalleen. Pirkanmaalla ero on paljon pienempi, noin 20 €/kk. Asumiskustannukset selittävät osan maakuntien välisestä erosta, mutta myös Helsinkiin muuttamisen tuoma palkan kasvu vaihtelee maakuntien välillä. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalta Helsinkiin muutettavan vuokra kasvaisi keskimäärin kaikista eniten, mutta poikkeuksellisen korkea palkankasvu riittää kompensoimaan keskimääräistä suuremman osan vuokran noususta.

Kuvio 8: Helsinkiin työllistymisen vaikutus työttömän asumismenojen jälkeisiin tuloihin (€/kk / työllistymisveroaste)

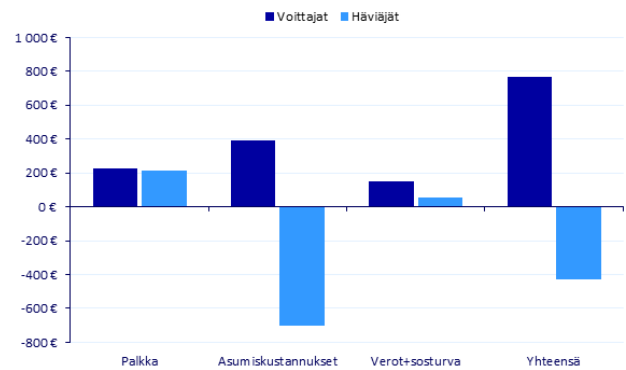
Kuviosta 8 voidaan nähdä, että työllistyminen Helsinkiin on keskimäärin taloudellisesti kannattavaa kaikista maakunnista tuleville, jos vertailukohtana on työttömäksi jääminen. Asumismenojen jälkeen käteen jäävät tulot kasvaisivat Helsinkiin työllistymisen myötä n. 530–650 €/kk maakunnasta riippuen. Tulot kasvavat kuitenkin keskimäärin alle neljäsosalla työllistymispalkasta, sillä kolme neljäsosaa menee kasvaneisiin veroihin ja asumiskustannuksiin sekä pienentyneisiin sosiaalietuuksiin.

Maakuntien välillä on eroja Helsinkiin työllistymisen kannustimissa. Esimerkiksi Kainuussa yksin vuokralla asuvien keskimääräinen työllistymisveroaste Helsinkiin työllistyville on 78 %, mikä on jo hyvin lähellä työttömyysloukkua (työllistymisveroaste > 80 %).

Yksin omistusasunnossa asuvat

Nykyisin omistusasunnossa asuvien asumiskustannuksiksi on laskettu omakotitalon hoitomenot, lämmitysmenot, mahdolliset hoitovastikkeet ja asuntolainan korot. Laskelmissa kaikki omistusasunnossa asuvat työttömät muutettiin Helsingissä vuokra-asuntoon. Omistusasujien nykyisissä asumismenoissa oli suurta vaihtelua, joka selittää lähes täysin sen, hyötyykö henkilö Helsinkiin muuttamisesta taloudellisesti vai ei. Laskelmissa omistusasujista noin puolet voittaisi ja puolet häviäisi. Kuviosta 9 voidaan

Kuvio 9: Työn perässä muuttamisen vaikutus tuloihin ja menoihin (€/kk): voittajat/häviäjät, omistusasujat

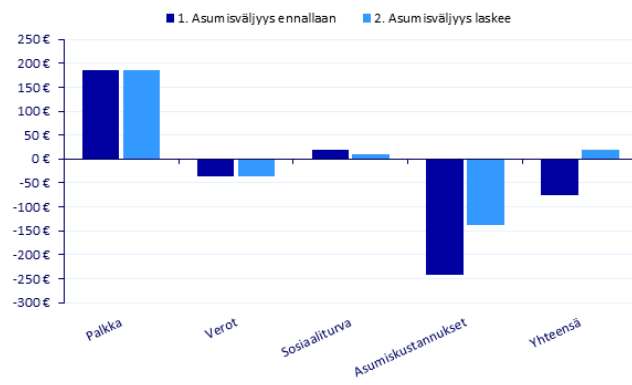
nähdä, että niillä henkilöillä jotka hyötyisivät muutosta, asumiskustannukset jopa laskisivat Helsinkiin muuttaessa. Muutosta hyötyvien keskimääräiset asumismenot ennen muuttoa ovat poikkeuksellisen suuret yksinasuille, keskimäärin 1 600 €/kk. Muutossa häviävillä taas on poikkeuksellisen matalat asumismenot ennen muuttoa, keskimäärin 370 €/kk.

4.3 Asumisvaihtoehto 2: asumisväljyys laskee Helsingin tasolle

Edellisissä laskelmissa oletettiin, että Helsinkiin muuton jälkeen asuinneliöllä mitattu asumisväljyys säilyy ennallaan. Jos työttömät kuitenkin tyytyvät Helsingissä hieman pienempään asuntoon, kasvavat asumiskustannukset vähemmän. Seuraavassa oletetaan että Helsinkiin muutuvan yksin asuvan asumisväljyys laskee keskimääräisen helsinkiläisen yksinasuvan työttömän tasolle. Muuton jälkeinen kuukausivuokra on siten sama kuin keskimääräisen helsinkiläisen työttömän kuukausivuokra.

Jos keskimääräiset asuinneliöt laskevat muuton myötä, kasvavat asumiskustannukset merkittävästi vähemmän kuin silloin, jos asumisväljyys säilyy ennallaan. Kuviosta 10 voidaan nähdä, että asumiskustannukset kasvavat noin 100 €/kk vähemmän vaihtoehdossa, jossa asumisväljyys laskee muuton yhteydessä. Tämä riittää kääntämään

Kuvio 10: Työn perässä muuttamisen vaikutus tuloihin ja menoihin (€/kk): asumisväljyyden vaikutus

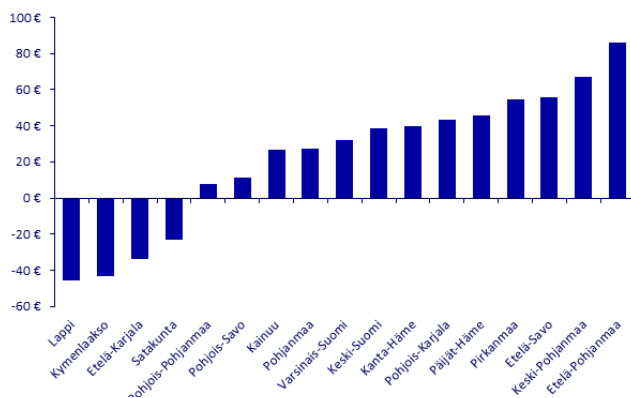
keskimääräisen kokonaisvaikutuksen lievästi positiiviseksi. Asumiskustannusten jälkeen käteen jäävät tulot kasvaisivat muuton myötä keskimäärin noin 20 €/kk, jos asumisväljyys saa laskea.

Tapauksessa, jossa asumisväljyys laskee muuton yhteydessä noin puolet (52 %) hyötyy työn perässä muuttamisesta taloudellisesti verrattuna tilanteeseen, jossa hän olisi työllistynyt nykyiselle asuinpaikkakunnalleen. Eli vaikka asumisväljyys laskisi, olisi kotipaikkakunnalle työllistyminen silti taloudellisesti parempi vaihtoehto puolelle yksin vuokralla asuvista työttömistä. Muutosta hyötyvät

voittaisivat keskimäärin 120 €/kk ja muutosta häviävät häviäisivät keskimäärin 100 €/kk. Tässäkin tapauksessa työttömän nykyiset asuinkustannukset pääsääntöisesti määrittää sen, kuuluuko hän työn perässä muuttamisen voittajiin vai häviäjiin.

Myös maakunnittaisessa tarkastelussa asumisoletuksilla on merkittävä vaikutus muuttamisen kannustimiin. Kuviosta 11 nähdään, että jos asumisväljyys laskee muuton yhteydessä, kääntyy keskimääräinen asumismenojen jälkeisten käteen jäävien tulojen muutos suurimmassa osassa maakuntia negatiiviseksi. Asumis-

Kuvio 11: Muuttamisen vaikutus asumiskustannusten jälkeen käytettävissä oleviin tuloihin (€/kk) maakunnittain; asumisväljyys muuttuu

oletuksella on vaikutuksia myös kuntien väliseen järjestykseen. Kun asumisväljyys laskee, Etelä-Pohjanmaa vie Pirkanmaan paikan työn perässä muuttamisen suurimpana keskimääräisenä hyötyjänä. Syy tähän on se, että kun asumiskustannukset kasvavat vähemmän, palkan muutoksella on suurempi painoarvo maakuntien välisessä vertailussa. Myös maakuntien väliset erot asumisväljyydessä vaikuttavat tuloksiin.

4.4 Yksinhuoltajien muuttamisen kannustimet

Yksinhuoltajilla työllistymisen kannustimet ovat pääsääntöisesti muita kotitaloustyyppejä heikkomat. Moni työtön yksinhuoltaja onkin työttömyysloukussa, sillä työllistymisen kasvattaisi käteen jääviä tuloja vain hyvin vähän (<20 % työllistymispalkasta).

Yksinhuoltajien asema eroaa yksinasuvien tilanteesta myös muuttamisen kannustimien suhteen. Lapsiperheissä mm. lasten lähikoulu ja kaverisuhteet saattavat vähentää halukkuutta muuttaa työn perässä. Muuttamisen taloudellisten kannustimien suhteen merkittävin ero yksinasuvien ja yksinhuoltajien välillä on asuinneliöissä ja asumiskustannuksissa. Korkeampien asuinkustannusten takia yksinhuoltajat saavat myös yksinasuvia enemmän asumistukea.

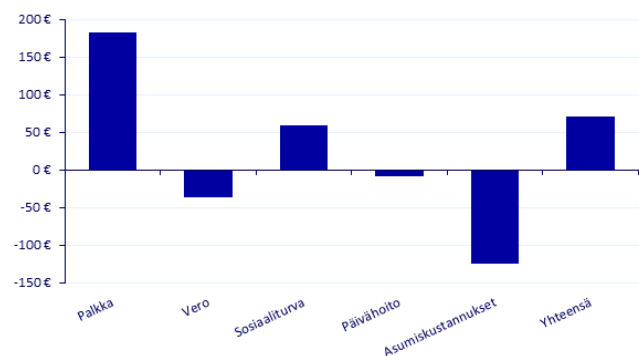
Kuviosta 12 nähdään, että työn perässä muuttaminen on keskimäärin yksinhuoltajille taloudellisesti kannattavaa. Yksinhuoltajilla muuttamisen taloudelliset kannustimet

ovat merkittävästi paremmat kuin yksinasuvilla. Yli 80 prosenttia vuokralla asuvista yksinhuoltajista hyötyy muutosta taloudellisesti. Merkittävin syy eroon löytyy asumiskustannusten muutoksesta. Yksinhuoltajilla on keskimäärin korkeammat asumiskustannukset sekä muuttoja ennen että sen jälkeen. Yksinhuoltajien asumiskustannukset kuitenkin kasvavat Helsinkiin muuttamisen takia merkittävästi yksinasuvia vähemmän sekä euromääräisesti että prosentuaalisesti mitattuna.

Miksi asumiskustannukset nousevat Helsinkiin muuttavalla yksinhuoltajalla yksinasuvia vähemmän? Merkittävin syy on se, että neliövuokrien ero Helsingin ja muun Suomen välillä on suuremmissa asunnoissa yksiöitä pienempi. Esimerkiksi kolmioissa ja sitä suuremmissa asunnoissa vuokraero Helsingin ja koko maan vuokratason välillä on noin 18 %. Yksiöissä neliövuokrien ero on paljon suurempi, 33 %. Toinen syy, miksi yksinhuoltajien asumismenot eivät kasva muutossa niin paljon, löytyy asumisväljyydestä. Helsinkiin muuttavien yksinhuoltajien asuinneliöt eivät juuri muutu. Itse asiassa Helsingissä työttömien yksinhuoltajien asunnot ovat simulointilaskelmissa keskimäärin yhden neliömetrin suurempia kuin muualla. Tämän takia yksinhuoltajien työn perässä muuttamisen kannustinten näkökulmasta oletuksella asumisväljyyden muutoksesta ei ole kovin suurta vaikutusta.

Kuviosta 12 huomataan myös, että vaikka asumiskustannukset kasvavat yksinhuoltajilla yksinasuvia vähemmän, yksinhuoltajien asumistuki kasvaa Helsinkiin muuttaessa enemmän. Asumistuen kasvu riittää kompensoimaan yksinhuoltajille keskimäärin puolet (47 %) vuokran kasvusta. Sen sijaan yksinasuvilla asumistuen kasvu riittää kompensoimaan vain alle kymmenesosan (8 %) vuokran noususta.

Kuvio 12: Työn perässä muuttamisen vaikutus tuloihin ja menoihin (€/kk): yksinhuoltajat, asumisväljyys ei muutu

5. Onko työn perässä muuttamisen kannustimista syytä olla huolissaan?

Edellä käytiin läpi työn perässä muuttamisen kannustimia sekä esimerkkilaskelmien että aineistopohjaisten laskelmien avulla. Esimerkkilaskelmat osoittivat aikaisempien selvitysten tavoin, että monissa tapauksissa palkan nousu ei riitä kompensoimaan asumiskustannusten kasvua.

Aineistopohjaisissa laskelmissa arvioitiin todellisten työttömien kannustimia työllistyä joko nykyiselle asuinpaikkakunnalleen tai Helsinkiin. Tuloksista voidaan huomata, että asumiskustannusten muutoksella on merkittävä vaikutus siihen, onko Helsinkiin työllistyminen nykyiselle asuinpaikkakunnalle työllistymistä kannattavampaa.

Yksin vuokralla asuville työttömille työn perässä muuttaminen on taloudellisesti kannattavampaa silloin, kun henkilön asumisväljyys laskee keskimääräisen helsinkiläisen työttömän tasolle. Tässä on toki syytä huomioida, että asumisväljyyden laskeminen on itsessään muuttamisen ei-rahallinen kustannus. Toisaalta taas Helsinkiin muuttaminen voi tuoda ei-rahallisia hyötyjä mm. palveluiden suhteen.

Työttömillä yksinhuoltajilla on keskimäärin muita huomattavat työllistymisen kannustimet. Tilanne on kuitenkin varsin erilainen työn perässä muuttamisen kannustinten suhteen. Helsinkiin muuttaminen on työttömille yksinhuoltajille yksin asuvia kannattavampaa. Tämä johtuu suureksi osaksi siitä, että yksinhuoltajilla vuokra kasvaa yksinasuvia vähemmän Helsinkiin muuttaessa. Lisäksi asumistuki kompensoi merkittävästi suuremman osan yksinhuoltajien vuokran kasvusta.

5.1 Muuttaminen on yleensä työttömyyttä parempi vaihtoehto – kannattaako muuttaa vai odottaa?

Suurimmalla osalla vuokralla asuvista työttömistä Helsinkiin työllistyminen kasvattaisi käteen jääviä tuloja työttömyyteen verrattuna. Työn perässä muuttaminen on siis pääsääntöisesti taloudellisesti kannattavaa silloin, jos nykyisellä asuinpaikkakunnalla ei ole töitä tarjolla.

Suurella osalla työttömistä Helsinkiin työllistyminen olisi kuitenkin taloudellisesti vähemmän kannattavaa kuin nykyiselle paikkakunnalle työllistyminen. Siten päätös työn perässä muuttamisesta riippuu siitä, kuinka todennäköisesti työtön löytäisi työpaikan nykyiseltä paikkakunnaltaan. Työn perässä liikkuminen kasvattaa työllistymismahdollisuuksia, mutta muuttaminen aiheuttaa rahallisia ja ei-rahallisia kustannuksia. Jos työtön jää nykyiselle asuinpaikkakunnalleen etsimään töitä pitkäksi aikaa ilman valmiutta muuttaa työn perässä, työttömyys saattaa pitkittyä. Koska työllistymisen todennäköisyys laskee työttömyyden pitkittyessä, on muuttohaluttomuuden riskinä

pitkäaikaistyöttömyyteen luisuminen. Pitkäaikaistyöttömänä työllistyminen on taas paljon vaikeampaa, vaikka siinä vaiheessa olisikin jo valmis muuttamaan työn perässä.

Kasautumisetujen vuoksi kaupungistuminen ja väestön keskittyminen kasvukeskuksiin todennäköisesti vahvistavat koko maan keskimääräistä talouskasvua. Tämän takia kaikki kaupungistumista ja muuttoliikettä estävät tekijät johtavat hitaampaan talouskasvuun. On kuitenkin syytä muistaa, että samoin kuin yksilöiden näkökulmasta, myös yhteiskunnan näkökulmasta talouskasvu on vain yksi tekijä politiikan kokonaistavoitteiden joukossa. Hajauttava aluepolitiikka voi olla poliittisesti rationaalista, vaikka se johtaisi hitaampaan talouskasvuun.

5.2 Miten työn perässä muuttamisen kannustimia voitaisiin parantaa?

Kysymys siitä, onko muuttamisen kannustimista syytä olla huolissaan, on siis osittain aluepoliittinen kysymys. Jos muuttoliikkeen esteet johtavat hitaamman talouskasvun lisäksi korkeampaan työttömyyteen, on joka tapauksessa syytä pohtia keinoja, joilla muuttamisen kannustinloukkuja voitaisiin purkaa. Alla on esitelty muutamia vaihtoehtoja, joilla työn perässä muuttamisen taloudellisia kannustimia voitaisiin parantaa.

Työn perässä muuttamisen tuki

Yksi vaihtoehto työperäisen liikkuvuuden edistämiseksi on tukea muuttamista rahallisesti. Näin Suomessa nykyisin toimitaankin, työtön voi saada tukea työnhakumatkoihin ja muuttokustannuksiin. Vuonna 2015 matka-avustuksia maksettiin noin 350 henkilölle ja muuttokustannusten korvauksia noin 1200 henkilölle. Nämä toimet parantavat hieman muuttamisen kannustimia, mutta toimet auttavat lähinnä muuton välittömiin kustannuksiin. Ne eivät auta kompensoimaan esimerkiksi muuton aiheuttamaa asumiskustannusten pysyvää nousua.

Vuoden 2017 alusta matka-avustus ja muuttokustannusten korvaus yhdistettiin uudeksi liikkuvuusavustukseksi. Liikkuvuusavustus on peruspäivärahan suuruisen (noin 700 €/kk) ja sitä voidaan työsuhteen kestosta riippuen maksaa enintään kahden kuukauden ajan. Hallituksen esityksessä⁵ arvioidaan että uuden liikkuvuusavustuksen saajien määrä voisi nousta 2000 – 2500 henkilöön vuodessa.

Asumiskustannukset ja muuttamisen kustannukset

Tämän tutkimuksen laskelmista voidaan huomata, että asumiskustannusten nousu on merkittävin työn perässä muuttamisen taloudellisia kannustimia heikentävä tekijä. Asumiskustannusten jatkuva alueellinen eriytyminen hei-

⁵ HE 209/2016

kentää muuttamisen kannustimia. Toimet, joilla hillitään pääkaupunkiseudun asuntojen hintojen ja vuokrien kasvua, parantavat myös kannustimia muuttaa pääkaupunkiseudulle. Muuttoliike toki omalta osaltaan lisää asuntojen kysyntää muuttovoittopaikkakunnilla. Esimerkiksi kaa-voittamalla, norveja purkamalla ja asuntojen tarjontaa lisäämällä voidaan helpottaa asumiskustannusten kasvupaineita. Muun muassa näitä keinoja pohti ja analysoi työvoiman alueellista liikkuvuutta käsitellyt valtiovarainministeriön vetämä työryhmä (*VM 2013*).

Omistusasujilla muuttaminen on vuokra-asujia haastavampaa. Oman asunnon myynnin mahdollisen hankaluuden lisäksi oman asunnon vaihtamiseen kohdistuu suoraan erillinen maksu, varainsiirtovero. Koska varainsiirtovero kohdistuu suoraan asunnon vaihtamiseen, se vähentää muuttamista. Varainsiirtoverolla on tutkitusti vaikutuksia ihmisten muuttopäätöksiin ja se lisää asuntomarkkinoiden jäykkyyttä. Tutkimusten perusteella voidaan arvioida, että yhden prosenttiyksikön nousu varainsiirtoverossa vähentää asuntokauppoja 10–20 prosenttia (*Lyytikäinen 2013*). Varainsiirtoveron laskeminen/poistaminen olisi yksinkertaisin tapa parantaa omistusasujien muuttamisen kannustimia. Toisaalta varainsiirtovero on nykyisin valtiolle merkittävä tulonlähde, joten sen merkittävä keventäminen täytyisi kompensoida esimerkiksi kiinteistöveroä korottamalla.

Verotus ja asumisen tuet

Verotus vie osan muuttamisen aiheuttamasta palkankasvusta, jonka takia nettotulojen kasvu jää merkittävästi bruttopalkan kasvua pienemmäksi. Verotusta keventämällä palkankorotuksesta jäisi suurempi osa käteen, jolloin se riittäisi kompensoimaan suuremman osan asumiskustannusten noususta. Tuloverotuksen yleinen keventäminen on kuitenkin kallis keino parantaa muuttamisen kannustimia. Merkittävät vaikutukset vaatisivat todennäköisesti miljardiluokan veronkevennyksiä.

Yleinen asumistuki kompensoi alueiden välisiä eroja asumiskustannuksista pienituloisilla kotitalouksilla. Muuttamisen kannustimet ovat yksinhuoltajille yksinasuvia paremmat osittain siksi, että asumistuki kompensoi yksinhuoltajille yli puolet vuokran noususta.

Helsinkiin muuttamisen kannustimia voitaisiin parantaa kasvattamalla asumistuen korvausastetta tai enimmäis-asumismenoja Helsingissä. Asumistuen kasvattaminen saattaisi kuitenkin nostaa vuokratasoa. Suomessa asumistuen vaikutusta vuokriin ovat arvioineet mm. Kangasharju (2010) ja Virén (2013). Molemmissa tutkimuksissa havaittiin asumistuen nostavan vuokratasoa. Tutkimuksesta riippuen jopa 33–70 % prosenttia asumistuesta valuu vuokranantajille korkeampien vuokrien kautta.

Asumistuen yleinen korotus kasvattaisi myös helsinkiläisten työttömien asumistukea, mikä kasvattaisi työllistymisveroasteita ja heikentäisi helsinkiläisten työllistymisen kannustimia. Tämä vaikutus voitaisiin estää kohdistamalla asumistuen korotus ainoastaan työntekijöille esimerkiksi lieventämällä asumistuen tarveharkintaa työtulojen osalta.

Velvoitteet

Muuttamis päätökseen voidaan lisäksi vaikuttaa toimilla, jotka saavat työttömät muuttamaan mahdollisesti heikoista kannustimista huolimatta. Esimerkiksi työttömyysturvaan liittyvät sanktiot voivat saada työttömän työllistymään kannustinloukuista huolimatta. Työn perässä muuttamisen suhteen oleellista on mm. työttömien oikeus kieltäytyä töistä, jotka ovat hänen työssäkäyntialueensa⁶ ulkopuolella. Tämän suhteen on tehty viime vuosina kiristyksiä ja työttömän täytyy nyt ottaa vastaan myös työssäkäyntialueen ulkopuolelta tarjottua työtä tietyn rajoituksen.

Myös TE-keskusten työnvälitystoiminnalla on vaikutusta työvoiman alueelliseen liikkuvuuteen. Tulevaisuudessa TE-keskukset tulevat siirtymään valtiolta maakuntien vastuulle. Tässä yhteydessä on tärkeä pitää huolta siitä, että uudistus ei heikennä maakuntien välistä työnvälitystä. Maakunnille kun on mm. verotulojen näkökulmasta kannattavampaa, että työtön työllistyisi oman maakunnan sisälle kuin että työtön työllistyisi naapurimaakuntaan. Siten maakuntien vastuulla olevassa työnvälitystoiminnassa on riski osittaisoptimointiin, joka voi heikentää työvoiman maakuntien välistä liikkuvuutta ja maan kokonaistyöllisyyttä.

⁶ Työssäkäyntialue ulottuu 80 kilometrin säteelle kotipaikasta

Lähteet

Böheim, R., Taylor, M. (2002). Tied down or room to move? Investigating the relationship between housing tenure, employment status and residential mobility in Britain. *Scottish Journal of Political Economy*, 49 (4), 369–392

Holm, P., Nivalainen, S., Volk, R. (2008). Työvoiman alueellisen liikkuvuuden kannustavuus. Teoksessa Työvoiman alueellisen liikkuvuuden esteet ja kannustimet, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2008.

Kangasharju, A. (2010). Housing Allowance and the Rent of Low-income Households. *Scandinavian Journal of Economics* 112(3), 595–617.

Kotamäki, M. (2016). Participation Tax Rates in Finland, Earned-income Tax Credit Investigated. Aboa Centre for Economics Discussion Paper No. 107.

Kotamäki, M., Kärkkäinen, O. (2014). Työllisyys kasvaa, työnteko vähenee? Työnteon kannustimet ja suojaosareformin vaikutus. *Työpoliittinen Aikakauskirja* 4/2014.

Lyytikäinen, T. (2013). Muuttamisen verottaminen jumiuttaa asuntomarkkinoita. *VATT Policy Brief* 3/2013.

THL (2015). Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2011–2015. Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL). *Työpäperi* 1/2015.

VATT (2015) Hyvän valtionosuusjärjestelmän periaatteet. *VATT Analyysi* 70.

VM (2013). Asuntomarkkinoiden rooli työvoiman alueellisessa liikkuvuudessa. Työvoiman alueellista liikkuvuutta edistävä työryhmä, Väliraportti I, VM 2/2013

Virén, M. (2013). Is the Housing Allowance Shifted to Rental Prices? *Empirical Economics* 44(3), 1497–1518.

NORDEA MARKETS
ALEKSIS KIVEN KATU 9 FI-00020 NORDEA HELSINKI
TEL: +358 9 1651 FAX: / NORDEAMARKETS.COM

Nordea Bank AB (publ) Marketing Jan 2017